

Teologie a filosofie jako spolumužebnice pravdy [1996]

Jiří Ruml¹ mluví jedním dechem o pohoršení, jež vyvolává pluralita teologií i pluralita církví. Už z toho je patrná vysoká pravděpodobnost jeho neporozumění (nebo nedostačivého porozumění) tomu, že samo Písmo je pluralitou textů, často v mnoha ohledech navzájem odlišných, ale také pluralitou tradic nejenom navzájem, ale i uvnitř plných rozporů a konfliktů, zejména však že máme evangelium hned ve čtyřech vydáních (a bylo jich napsáno víc). Rozdělení křesťanů (a hned několikeré, zejména pak rozpad protestantismu a reformačních církví a církvíček atd.) ve smyslu „schizmat“ je vsutku *skandalon*. Ale to přece platí o „církvích“, leč vůbec to neplatí o rozmanitosti teologických přístupů, stanovisek a interpretací. Teologie (křesťanská, jinak – např. u starých Řeků – píšeme raději „theologie“) vznikla původně jako obrana proti helénistické filosofii, která se prvním křesťanům – právem – zdála být překážkou a přímo ohrožením správného chápání (a interpretace) evangelia. Brzo se však ukázalo, že proti nesprávné filosofii je možná účinná obrana jen za pomoci filosofie lepší, správnější. To byl důvod, proč došlo k t(h)eologické recepci některých filosofii (především platonismu a o staletí později aristotelismu; proto to „h“ v závorce). Teologie mohou a musí být různé, protože na jedné straně musí čelit různým filosofii a protože na druhé straně si každý teolog musí použít nějaké filosofie k výstavbě svého vlastního soustavného myšlení (neboť teologie je vždycky lidským podnikem). (Další důvody, proč je nezbytná pluralita v teologickém myšlení, snad netřeba uvádět; platilo-li pro Pavla, že je Židům Žid a Řekům Řek, platí obdobně, že teologická interpretace musí i svou myšlenkovou stavbou oslovovat člověka vždy v jeho době a prostředí, což znamená také v jeho myšlenkovém světě, a tedy na půdě a za kritického použití některé z filosofii; atd.)

Pluralita ve filosofii i v teologii má ovšem své meze: ani filosof, ani teolog nemohou (nemají právo) pracovat způsobem a metodami, jejichž nesprávnost už jednou byla odhalena (ledaže by se za pomoci náležitých argumentačního aparátu chtěli pokusit o rehabilitaci něčeho, co neprávem bylo odloženo do muzea historie myšlení). To nejhorší, co teolog (a vůbec křesťan) může udělat, je spoléhat na to, že už ví, že rozumí, že jde správnou cestou nebo alespoň že ví, která cesta je správná. A to platí na prvním místě o jeho vědomí, vědění, myšlení. Obávám se, že Jiří Ruml si je naprosto jist, co to je jít „z dějin ke zjevení“ a co naopak jít „od revelace k historii“ – a je si asi také jist, že to bude stejně vědět čtenář, protože pak hned jmenuje

¹ J. Ruml, *Theologie děvkou filosofie?*, in: *Křesťanská revue*, 63, 1996, č. 5, str. 130–131.

několik „viníků“, kteří podle něho „přispěli k relativizaci biblické *revelace*“.² Měl by tu především pečovat o pojmy, jichž užívá, a méně spoléhat na pouhá slova. Má-li v křesťanství nějaký smysl slovo „zjevení“, zvláště pak v souvislosti se smyslem slova „inkarnace“, pak to nutně znamená respekt k dějům, událostem, a zejména dějinám. Zjevení, které není zapojeno do dějin, prostě není žádné zjevení, nýbrž jen subjektivní dojem jakéhosi vytržení, prozření apod. Inkarnace znamená vstup do „masa“, tj. do dějinného času. Jiří Ruml odmítá sekularizaci. Ale inkarnace je přece sekularizace *par excellence*! Zjevení i inkarnace jsou dějinné události, nikoliv události naddějinné ani mimodějinné. Důraz na „vertikální“ vztah má hluboké vady a proti němu je třeba dávat přednost vztahu „budoucnostnímu“. Bůh (zjevení, Pravda, Cesta, inkarnace atd.) není „nahore“ (jako nějaká nad-danost, nějaké *super-factum*, *super-ens*), nýbrž „přichází“ z budoucnosti (ostatně právě tomuto momentu jsem se poprvé naučil u Daňka z jeho protivy „*verbum*“ *contra* „fakta“). *Verbum fit*: Slovo se stává, děje se – není „dáno“.

„Biblická *revelace*“ je velmi divný termín a lze za ním tušit velmi divnou filosofii, spíše pseudofilosofii. Bible je – předmětně vzato – potíštěný papír. Slovem *pro nás* se vždycky znovu „musí“ stávat. Ovšem – musí? Zajisté nemusí: stává se – anebo se nestává. *Flat ubi vult*. Ale právě: *pro nás*! To znamená: směrem k nám, adresně ve vztahu k nám, do naší osobní, ale i politické a dějinné atd. situace. Vztah je *relatio*: tedy v relaci, relativně k nám. Zjevení je tedy z podstaty věci vždycky relativní; absolutní znamená oddělené, a to znamená nepřístupné – tedy opak zjevenosti. Výklad Písma musí tedy nutně vypadat tak, že „poselství“ (resp. „poslání“) je vztaženo ke mně, k tobě, k nám *hic et nunc*. Pokud se někdo příliš váže na pevné formule (byť tzv. „biblické“), dopouští se stejné chyby jako řečtí filosofové, kteří chtěli „boha“ myslet s takovou přesností a s takovou „objektivitou“, s jakou geometři myslí kruh nebo trojúhelník. To je nepochybně hrubá chyba. Ale jakou máme alternativu? Celá evropská myšlenková tradice byla a stále ještě je dominujícím způsobem ovládána řeckým způsobem myšlení. Dnes je toto myšlení otřeseno, ale nemáme zatím nic jiného. Návrat k mýtu však není žádným řešením, protože není možný bez nejrůznějších typů katastrof.

Dnes je mimořádně aktuálním úkolem porozumět novozákonnímu termínu *metanoia* s nejvyšším možným ohledem k etymologii: stojíme před povinností změnit své smýšlení, naučit se myslet jinak. Jestliže se práce na novém stylu myšlení nebudou chtít nebo umět zúčastňovat teologové, zbude práce jen na filosofech. A pak ovšem dojde k tomu, že v příštích staletích a tisíciletích budou teologové opět závislí na filosofech víc, než je

² Tamt., str. 130. – Pozn. red.

slušné a než si to sami třeba budou uvědomovat. Nejlepší cestou, jak se teologie může stát děvkou filosofie (ať chce, nebo nechce), je lhostejnost k samotnému stylu myšlení. Filosofie se od theologie za dva a půl tisíciletí mnohému přiučila a k mnohému dalšímu byla inspirována. Po mém soudu záleží jen na teozích, nespokojí-li se jen s tím, že budou držet krok, ale rozhodnou-li se příští myšlenkovou epochu cíleně a zdatně ovlivnit.